

## **KVIZ GDJE SAM – TKO SAM 2012.**

**Dom kulture Čavle 23. studenoga 2012.**

**Prijave kandidata: u 17 sati**

**1. izlučna večer: u 18 sati**

### **TEKST U NASTAVKU SADRŽI SVE ODGOVORE NA PITANJA KOJA ĆE BITI POSTAVLJENA U KVIZU TIJEKOM IZLUČNIH VEČERI I ZAVRŠNICE**

Kvizom *GDJE SAM - TKO SAM* grobnička Katedra ČS poručuje mladima da se znanje isplati. Ovim Kvizom zajednički pokušavamo dodatno odgovoriti na pitanja *GDJE SAM - TKO SAM* i nudimo detaljnije upoznavanje pojedinih djelova Primorsko-goranske županije - povijesno, zemljopisno, jezično itd., ali i značajna aktualna zbivanja u našem kraju.

Budući da je godina 2012. ujedno i godina obilježavanja 20 godina postojanja i vrlo plodnog rada Katedre Čakavskoga sabora Grobnišćine koja djeluje u okviru Čakavskoga sabora sa sjedištem u Žminju, ovogodišnji Kviz *GDJE SAM – TKO SAM* biti će značajnim dijelom u tome ozračju. No, materijalom su obuhvaćene i razne druge teme s područja Primorsko-goranske županije.

\*

Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine je osnovana 28. srpnja 1992. godine. Njezinim su osnivačima bili: u ime Skupštine Općine Rijeka mr.sc. Željko Lužavec, predsjednik i Vlasta Juretić, odbornica, te *Odbor za obilježavanje boja s Tatarima na Grobničkom polju*, koji je zastupa predsjednik Anton Juretić, u ime riječkog Sveučilišta, koje po dekanovoj ovlasti zastupa akademik Lujo Margetić, u ime Čakavskoga sabora dr.sc. Petar Strčić, predsjednik i dr.sc. Iva Lukežić, dopredsjednica Čakavskoga sabora, u ime Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti Rijeka dr.sc. Petar Strčić, ravnatelj Arhiva HAZU-a te u ime Matice Hrvatske dr.sc. Vinko Tadejević, predsjednik Matičinog ogranka u Rijeci.

Sastav prvog Predsjedništva grobničke Čakavske katedre činili su: Stanislav Valić, predsjednik, prof. dr. Alma Polić, dopredsjednica, Vlasta Juretić, tajnica i članovi Predsjedništva: dr. sc. Josip Manjgotić, mr. sc. Željko Lužavec, Dražen Herljević i Ada Maršanić.

Od 1992 do 1994. godine predsjednikom Katedre bio je Stanislav Valić. U travnju 1994. godine za predsjednika je odabran Stanislav Lukanić, koji je na ovoj funkciji do danas, izuzev 2002. i 2003. godine, kada funkciju predsjednika obnaša Dajana Haramija. Dosadašnji dopredsjednici: prof. dr. Alma Polić, Arsen Salihagić, Dajana Haramija, Vinko Škaron i Vlasta Juretić.

Glavna urednica svih Katedrinih izdanja od 1992. godine do danas je dr.sc. Iva Lukežić.

\*\*

Nakon preko 1200 programskih ostvarenja Katedre ČSG, oko četrdesetak njih biti će realizirano tijekom 20. *Grobničke jeseni*. Između ostaloga, u okviru će se ovih svakogodišnjih programa kroz tri jesenska mjeseca održati 22. redovni znanstveni skup *Grobnišćina; tragovi, znakovi i smjerokazi*.

Počeci ovih znanstvenih skupova utemeljeni su održavanjem prvoga 17. lipnja 1992. godine u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Njihovim je utemeljiteljem te od 1999. godine do svoje smrti stalnim voditeljem bio akademik Lujo Margetić. Do danas je na njima svoja izlaganja, s više od 200 tema, imalo niz hrvatskih znanstvenika. Grobnički znanstveni skupovi su temeljima redovnih izdanja knjiga *Grobničkoga zbornika*.

Za razliku od uobičajene prakse da se znanstveno-stručni skupovi *Grobniščina: tragovi, znakovi i smjerokazi* realiziraju u okviru svakogodišnje *Grobničke jeseni*, u 2009. godini je znanstveni skup održan 22. kolovoza, u sklopu obilježavanja stote obljetnice Crkve sv. Bartola Apostola u Cerniku, u župnoj dvorani. Ta je 2009. godina obogaćena još jednim izuzetnim izdavačkim i umjetničkim dosegom Katedre - tiskanjem CD-a duhovne glazbe *Kantata od svetoga Bartola*, autora V. Škarona i V. Juretić, povodom spomenutog obilježavanja stote obljetnice župne Crkve u Cerniku. *CD Kantata od svetoga Bartola je 2010. godine nominiran za diskografsku nagradu PORIN*.

Posebnost grobničkih znanstvenih skupova je i 2009. godine održan prvi međunarodni stručni skup povjesničara umjetnosti i predstavnika udruga u kulturi na temu *Likovne kolonije - od Zbirke do muzeja*, sa sudionicima iz Hrvatske, Slovenije, Italije i Njemačke. Voditelj ovoga međunarodnoga skupa bio je dr.sc. Berislav Valušek, stalni stručni savjetnik Međunarodne likovne kolonije Grobnik.

Voditeljica više grobničkih znanstvenih skupova je dr. sc. Iva Lukežić, prof. emeritus Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci biti će voditeljicom i ovogodišnjeg znanstvenoga skupa *Grobniščina; tragovi znakovi i smjerokazi*, a sažetak je njezinog izlaganja:

Hrvatski jezik čine organski jezični sustavi koji se u dijalektologiji kao genetskolingvističkoj disciplini svrstavaju u hrvatske dijalekte i narječja. Hrvatski organski jezični sustavi potekli su od zajedničkoga pretka, od kojega su prirodnim jezičnim razvitkom u zapadnom civilizacijskom okružju hrvatskih srednjovjekovnih država u razdoblju od 12. do konca 14. stoljeća nastale tri skupine srodnih dijalekata: čakavskih, kajkavskih i zapadnoštokavskih. Prirodan genetski razvitak mnogih hrvatskih organskih govora narušen je nakon 15. st. Grobnički govor pripada onima koji su i danas u najvećoj mjeri zadržali starojezične značajke stečene do konca 14. st.

Dr. sc. Iva Lukežić je, osim što više od pet desetljeća istražuje čakavštinu, posebice grobničku, autoricom izuzetno vrijednih izdanja i za ostala sjeverno-jadranska čakavska područja: Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština, Govori Klane i Studene, Govori otoka Krka, Fijumanski idiom...

Početakom 2012. godine javnosti je prvi put predstavljena knjiga profesorice Lukežić *Zajednička povijest hrvatskih narječja – 1. fonologija*. Zajednički su nakladnici ovoga izuzetno vrijednoga izdanja Sveučilišna naklada u Zagrebu, Filozofski fakultet u Rijeci i Katedra Čakavskoga sabora Grobniščine. Predstavljanje ovoga djela na Filozofskom fakultetu u Rijeci bilo je 22. listopada 2012.

A prva knjiga tiskana u Rijeci tiskana je glagoljicom u glagoljskoj tiskari Šimuna Begne Kožičića biskupa modruškoga koja je djelovala u Rijeci 1530. i 1531. godine. Poznato je pet izdanja tiskare, a prvo je izdanje *Bukvar* (Psaltir) bez impresuma, a prvo datirano tiskano izdanje je *Oficii blaženie devi marie* 15. prosinca 1530. godine.

\*\*\*

Općina Čavle je 1993. godine Sporazumom o sukcesiji s bivšom Općinom Rijeka preuzela u svoje vlasništvo - grobnički kaštelski kompleks kao već tada zaštićenu materijalnu baštinu Republike Hrvatske i njegova stanara - Katedru Čakavskoga sabora za Grobniščinu.

Nakon pomne analize prijedloga i dogovora, 21. travnja 1994. godine je između Općine Čavle i Katedre Čakavskoga sabora Grobnišćine sklopljen *Ugovor o upravljanju grobničkim Kaštelom*, čime je Katedra ČSG i službeno postala upravljačem grobničkog Kaštela.

Grobnički kaštel su 1225. godine izgradili Frankopani. Spominje se u Vinodolskom zakonu 1288. godine.

Kad je 1432. godine umro ban Nikola Frankopan Kaštel Grobnik su naslijedili njegovi sinovi, zvani Banići. Po nagovoru biskupa sklopili su u Modrušu 1449. sporazum o podjeli imanja i pravu nasljeđa. Vinodol, koji je dva i pol stoljeća bio jedinstveni feudalni teritorij, razdijeljen je 1449. na više gospodara iz frankopanske obitelji, koja se podijelila na osam loza.

Grobnik je dobio Stjepan II. (1416-1481), hrvatski ban, kapetan Kranjske, oženjen s Izotom d'Este (+1456). Obitelj njegove žene imala je rodbinske veze s njemačkim obiteljima, čiji su se posjedi nalazili preko Kupe. Naslijedio ga je njegov sin Bernardin (1453-1530).

Godine 1544. Stjepan Frankopan sklopio je ugovor sa šurjakom Nikolom Zrinskim o zajednici dobara i uzajamnoj pomoći protiv Turaka. Ta je zajednica potrajala do 1550. godine, kada je Stjepan svojoj sestri Katarini ustupio gradove Ozalj, Dubovac, Grobnik, Bakar i Hreljin. Stjepan je kasnije naknadno darovao Grobnik braći Jurju, Nikoli i Krsti Zrinski, sinovima Katarine i Nikole Zrinskog.

Nakon pogibije Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana Grobnik je konfisciran, te su njime od 1671. do 1691. godine upravljali Kraljevska komora i Adam Zrinski. Godine 1692. Adamova je udovica Marija Katarina Lamberg svoju polovicu vlastelinstva prepustila Unutarnjoaustrijskoj komori u Grazu, koja je ubrzo od Kraljevske komore kupila i ostali dio imanja.

Godine 1727. Komora je Kataloncu grofu Raimundu de Villane Perlasu, markizu od Rialpa i tajniku Karla III, u zamjenu za njegova imanja u južnoj Italiji prodala Brod na Kupi, Grobnik i Ozalj. Raimunda Perlasa naslijedio je njegov sin Franjo, koji je 1766. te posjede prodao Teodoru Batthyányju. Njega je 1812. godine naslijedio Josip Antun, a njega 1828. godine sinovi Gustav i Kazimir.

Vlastelinstva Brod, Ozalj i Grobnik sekvestrirana su kao mađaronska imanja 28. studenoga 1848. godine, no već u rujnu 1849. Gustav Batthyány podnio je banu Jelačiću molbu za povrat imanja. Jelačić je podržao molbu pa je Zagrebačka županija 1. prosinca iste godine donijela odluku o ukidanju sekvestara na polovicu Gustavovih imanja. Gustav je ujedno postao i upravitelj sekvestriranog imanja svojeg brata Kazimira, koji je zavrijeme revolucije bio baranjski veliki župan, a 1849. godine emigrirao u Tursku, te odande u Pariz, gdje je i umro 1854. godine. Gustav je Brod, Ozalj i Grobnik preuzeo u siječnju 1850. godine.

Tri godine poslije je Antun Vakanović, u ime Austrijske komore, pred Županijskim sudom u Rijeci, podigao tužbu protiv Batthyányja tražeći isplatu prihoda od dijela imanja koji je pripadao Kazimiru. Konačan se ishod tog procesa ne zna, no zna se da su Brod, Ozalj i Grobnik u posjedu Batthyányja ostali do 1872. godine, kada su prodani kneginji Viktoriji Thurn-Taxis. Godine 1924. godine z posjeda je izdvojen grad Grobnik te je postao svojina Općine. Posjed je nacionaliziran 1945. godine.

Za vlastelinstvo je brinuo upravitelj (provisor, Verwalter), koji je vlastelinu slao izvješća i provodio njegove odluke preko naredbi (Ordre, Verordnung). Uprava se vlastelinstva obavljala preko gospodarskih ureda. Nakon upravitelja u hijerarhiji slijedio je blagajnik (Rentmeister). Gospodarski su se uredi dijelili na blagajnički (Rentamt), žitničarski (Kastenamt), podrumarski (Kelleramt), stočarski (Burggrafenamnt), građevinski (Bauamt) i

šumarski ured (Waldamt). Vlastelinstvo je obavljalo i sudsku funkciju u sporovima među podanicima i u sporovima između podanika i ostalih pravnih i fizičkih osoba.

\*\*\*\*

Od osnutka do danas jedan je od temeljnih ciljeva Katedre Čakavskoga sabora Grobnišćine zaštita, čuvanje i promicanje grobničkoga govora ugrađivan sustavno u svaki stari i novi program; od znanstvenih skupova, na kojima je zamjetan broj izlaganja bilo neprekidno istraživanje grobničke čakavštine te izuzetno bogatog nakladništva, preko glazbenih, scenskih i likovnih događanja, do Festivala *Grobnička skala*, jedinog isključivo čakavskoga glazbenog festivala u Hrvatskoj do danas. 2011. godina je okrunjena izuzetnim uspjehom u tom nizu - proglašenjem grobničke čakavštine zaštićenom nematerijalnom baštinom Republike Hrvatske. To je rezultat konstantno osmišljena Katedrina rada.

Za temelje zahtjeva Ministarstvu kulture da se grobnička čakavština proglasi zaštićenom nematerijalnom baštinom pobrinula se glavna urednica svih Katedrinih izdanja dr. sc. Iva Lukežić, profesor emeritus Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. U znanstvenom je uratku - glosama o grobničkoj čakavštini 1992. godine protumačila svoja istraživanja i spoznaje te odredila smjerokaze, a jedan je od njezinih odgovora na pitanje *Što će biti s čakavštinom: Bit će onako kako se spram nje budu odnosili sami čakavci*. Na tragu su se tog njezinog odgovora nižu Katedrini programi sve do danas te proglašenje grobničke čakavštine zaštićenim kulturnim dobrom nije bilo iznenađenje već dugo očekivana potvrda kvalitetnog rada dočekana s radošću.

Osim spomenutih glosa, Katedra je svoj zahtjev za proglašenje grobničke čakavštine zaštićenim kulturnim dobrom snažila kroz više godina s novim postignućima, te je za proglašenje grobničke čakavštine zaslužan niz Katedrinih uspješnih projekata i programa: 1994. godine - *Grobnički list* - glasilo na grobničkoj čakavštini - do danas jedino glasilo u Hrvatskoj isključivo na čakavštini.

1998. godine - čakavska glazbena manifestacija *Grobnička skala*, od 2002. godine Festival *Grobnička skala*. To je do danas jedini festival u Hrvatskoj na kojem se tekstovi redovito lektoriraju prije snimanja festivalskog CD-a.

- na prijelazu tisućljeća postavljene su postaje *Križnoga puta* Župe svetoga Bartola u Cerniku s tekstovima na grobničkoj čakavštini.

2002. godine - Katedra je nakladnikom *Knjige brašćine svete Marije Tepačke*, autora dr.sc. Irvina Lukežića

- Godine 2005. je u okviru obilježavanja 9 stoljeća Župe sv. Filipa i Jakova u Grobniku održana prva misa na čakavštini *Grobnička maša* (A.M. Kamenar/V. Juretić), koja je i tiskana. Do danas je to jedina misa u Hrvatskoj na čakavštini.

Nadalje, osim antologijskog izdanja literarnih radova 13 autora u knjizi *Grobnički pisci 20. stoljeća*, koje antologijsko izdanje je pripremila dr.sc. Iva Lukežić, sva su znanstvena izlaganja o grobničkoj čakavštini na svakogodišnjim znanstvenim skupovima *Grobnišćina; tragovi, znakovi i smjerokazi* tiskana u knjigama *Grobničkoga zbornika*.

Ovome je nizu pridodano i niz drugih knjiga na grobničkoj čakavštini, raznih autora, kojima je Katedra bila nakladnikom. A cjelokupni su projekt *Grobnička čakavština - zaštićeno kulturno dobro* nakon dugogodišnjeg rada 2007. godine zajednički zaokružile dr. sc. Ive Lukežić i dr.sc. Sanje Zubčić s izuzetno vrijednim Katedrinim izdanjem *Grobnički govor 20. stoljeća – gramatika i rječnik*.

U okviru Katedrina nakladništva pored knjiga *Grobničkoga zbornika* značajno mjesto pripada jedinom glasilu na čakavštini - *Grobničkome listu*. Prvi broj *Grobničkoga lista* je iz tiska izašao 12. studenoga 1994. godine. Katedra je do danas dosad sveukupno 141 put bila nakladnikom raznih izdanja; osim knjiga *Grobničkoga zbornika* redovnih i posebnih izdanja, niza pojedinačnih izdanja raznih autora, kataloga, sažetaka, CD-a i različitih drugih audio i video uradaka te ostalih tiskovina.

\*\*\*\*\*

*Grobnička jesen* je prvi Katedrin projekt, a prva je *Grobnička jesen* trajala svega 16 dana - od 20. listopada do 14. studenoga 1993. godine. Od tada do danas Katedra kroz ove tromjesečne grobničkojesenske manifestacije bilježi preko 400 raznih programskih ostvarenja, a sudionici se tih programa broje u tisućama i svih su generacija. Izuzimajući likovnu djelatnost, od Katedrinih programa na međunarodnom planu zasigurno je najznačajnije putovanje u Poljsku 2003. godine, u grad Wrzesnia. Tamo su mladi članovi Katedrine Scenske skupine bili ravnopravnim sudionicima ekipe *Čavjanska kartulina*, u kojoj su sudjelovali zajedno sa članovima Klape *Grobnik*, Dramske kumpanije *Tavaloni* i *Grobničkih dondolaša* i jednako zaslužni za priznanje *Najbolje kazališno ostvarenje temeljeno na folkloru*, koje je poljski sručni žiri dodijelio predstavi *Povedajka čez godišća* (V.J.), u njihovoj izvedbi.

\*\*\*\*\*

Na prolazu kroz Hrvatsko primorje, od Grobnika do Novog Vinodolskog, oku ne mogu pobjeći frankopanski kašteli. Smješteni visoko gore kao svojevrsni su vidikovci s pogledom na Kvarner i otoke. No, oni su i dio slavne hrvatske povijesti te je Primorsko-goranska županija pokrenula projekt obnove kaštela pod nazivom *Putovima Frankopana*. Projektom je obuhvaćeno deset kaštela Frankopana i Zrinskih, iz razdoblja od 12. do 17. stoljeća. Frankopani, ranije krčki knezovi, proširivši svoju moć na Vinodol i Gorski kotar, gradili su kaštele kao obrambene punktove, u priobalju, Gorskom kotaru i dalje po kontinentalnoj Hrvatskoj.

Obnovom, koju nadziru konzervatori, i nastanjivanjem kulturnim sadržajima, kašteli postaju važnim pokretačima gospodarskog razvoja kraja u kojemu se nalaze, osobito na području turizma, što se već dokazuje u obnovljenom kaštelu Grobnik.

Staru grobničku jezgru čine - s jedne strane Župna crkva sv. Filipa i Jakova, kojoj zapisi posvjedočuju postojanje 1105. godine, a s druge kaštelski kompleks Grobnik, koji je zaštićenim kulturnim dobrom Republike Hrvatske od 1968. godine. Katedra ČSG ima svoje sjedište u grobničkome Kaštelu od 1992. godine. Grobnički Kaštel ima dva muzejska prostora – Zavičajni muzej Grobnišćine/Etnografska zbirka/, otvoren za javnost u lipnju 1992. godine i Galeriju suvremene umjetnosti Grobnik, koja je za otvorena 31. svibnja 1999. godine, s jedinstvenom zbirkom - Zbirkom suvremene likovne umjetnosti Grobnik. Zbirku Suvremene likovne umjetnosti Grobnik su 2002. godine utvrdili povjesničari umjetnosti dr.sc. Berislav Valušek i Boris Toman. Zbirka je nastala radom Međunarodne likovne kolonije Grobnik. Oba se ova muzejska prostora nalaze na stranicama izuzetnog izdanja Muzejskog dokumentacijskog centra Hrvatske (2011. g.).

Zavičajni muzej Grobnišćine ima 317 izložaka. Među izlošcima u Zavičajnome muzeju nalaze se i dva odljeva iz zbirke *Najstariji hrvatski križevi*, u Hrvatskom povijesnom muzeju u Zagrebu. Njihovi originalni potječu iz grobničke Župe (13.-15. stoljeće). Za dva je križa iz te Zbirke Katedra ČSG u suradnji s Muzejom za obrt u Zagrebu do sada uspjela napraviti kopije i

danas su one zanimljivim izlošcima. Za treći je postupak u tijeku. Uz brojne izložbe, ukupno je u Galeriji SUG od njezina otvaranja 1999. godine održano oko 160 raznih kulturnih i drugih događanja.

\*\*\*\*\*

U okviru grobničke Čakavske katedre 1994. godine je osnovana Glazbena skupina. Nedugo po osnivanju formiran je djevojački pjevački zbor *Rožice* s voditeljicom Barbarom Ćućić, prof. Najčešćom glazbenom pratnjom Djevojačkom zboru *Rožice* bio je Ivo Puljanić sa svojom harmonikom. Listajući razne događaje u 20-godišnjoj Katedrinoj programskoj djelatnosti, nailazimo na ogledni primjerak takvog jednog zajedničkog programa - priredbu 29. listopada 1994. godine *Za saku kap jedna hvala*, održanu u riječkoj Filodramatici na poziv Hrvatskog Crvenog križa, a za dobrovoljne darivatelje krvi s riječkog područja, odnosno Dan dobrovoljnih darivatelja, koji se u Hrvatskoj obilježava 25. listopada. Također je cjelovečernji zajednički program triju Katedrinih skupina bio i onaj u opatijskom hotelu *Admiral*, kao svojevrsna Katedrina čestitka Gradu Opatiji za 150. godišnjicu opatijskog turizma.

Opatija je kao jedna od najpoznatijih destinacija u Hrvatskoj s turističkom tradicijom dužom od 160 godina često nazivana biserom Jadrana. Smještena je na obali Kvarnerskog zaljeva i padinama planine Učke. Svojim klimatskim karakteristikama, prekrasnom arhitekturom, kvalitetnim hotelima, prekrasnim njegovanim parkovima i šetnicama, Opatija tijekom cijele godine pruža mogućnosti za ugodan boravak.

Naselje Opatija razvilo se oko benediktinske Opatije Sv. Jakova, koja se prvi put spominje 1453. godine. Tada ima svega 250 stanovnika orijentiranih na pomorstvo, poljodjelstvo i ribarstvo.

Prvi je čari Opatije otkrio riječki patricij Iginio Scarpa, sagradivši 1844. godine svoj ljetnikovac i po svojoj ga preminuloj supruzi nazvao Villa Angiolina, čime je otvoren put razvoju turizma no, intenzivan rast i razvoj Opatije počinje pod patronatom Austro-Ugarske. Direktor Friedrich Schüller i akcionari Južnih željeznica željeli su povećati putnički promet prema jugu. Odabravši Opatiju kao najperspektivniju destinaciju, odlučuju se za gradnju hotela. Usporedno s građevinskim radovima na hotelu, radilo se i na propagiranju novog kupališnog i klimatskog lječilišta, o kojem se piše kao o "austrijskoj Nici". Hotel je otvoren 27. ožujka 1884. godine. Nazvan je Hotel *Quarnera*, a gosti su na raspolaganju imali 60 soba.

Nakon gradnje *Quarnera*, gradi se hotel *Kronprinzessin Stephanie*. Uz hotel su istodobno izgrađeni i paviljon sa zatvorenim bazenom za kupke u zagrijanoj morskoj vodi, kupalište s odijeljenim kabinama za muškarce i žene, te obalni put od Voloskog preko Opatije do Lovrana u dužini od 12 km.

U Opatiji se 1885. godine održava prvi kongres balneologa. Tom je prilikom odlučeno da će se Opatija proglasiti klimatskim lječilištem, što i službeno postaje 1889. godine. Iste godine je svečano otvoren i dom *Zora* sa čitaonicom koji je u to doba bio središte hrvatskog kulturnog života u Opatiji i okolici. U Opatiju dolaze najpoznatiji liječnici Monarhije i otvaraju sanatorije, grade se šetališta i kupališta. Opatija je tako uz Nicu, Karlove Vare, Cannes i Biarritz postala jedno od najznačajnijih europskih mondenih lječilišta devetnaestog i prve polovice dvadesetog stoljeća. Ovdje su boravili kraljevi i carevi, književnici, filozofi, pisci, pjesnici i glazbenici. Spomenimo cara Franju Josipa, cara Vilima II, rumunjsku kraljicu Elizabetu, poznatu kao pjesnikinju koja je svoje pjesme objavljivala pod pseudonimom Carmen Sylva, zatim caricu Sissi, pisce A. P. Čehova i Jamesa Joycea, plesačicu Isadoru

Duncan, skladatelje Gustava Mahlera i Giacoma Puccinija. Vidjeti i biti viđen - za to je trebalo doći u Opatiju.

\*\*\*\*\*

Polovicom 20. stoljeća počele su širom Hrvatske nicati likovne kolonije (prva u Iloku) ponajprije radi druženja umjetnika, dok se djelima nastalim za rada tih kolonija, po završetku rada Kolonije gubio trag. Sve su te umjetničke kolonije zamrle početkom devedesetih godina prošloga stoljeća. Katedra ČSG 1996. godine osniva Međunarodnu likovnu koloniju Grobnik kao prvu u Hrvatskoj i do danas jedinstvenu umjetničku koloniju u svijetu, koja je nastala uz potporu HDLU-a Rijeka i HDLU-a Istre; jedina je likovna kolonija osnovana sa ciljem stvaranja nove zbirke suvremene likovne umjetnosti - Zbirke suvremene likovne umjetnosti Grobnik, u kojoj su zastupljeni autori iz Hrvatske i drugih zemalja. Do sada su u okviru MLKG radili likovni umjetnici iz: Hrvatske, Italije, Slovenije, Austrije, Mađarske, Bosne i Hercegovine, Makedonije, Poljske, Njemačke, Francuske, Nizozemske, Švicarske, Španjolske, Meksika, Brazila, Argentine, Kine i Japana. Oni su do danas darovali grobničkoj Katedri više od 350 likovnih radova, po službenoj procjeni u vrijednosti od oko 2 i pol milijuna kuna.

Od programskih djelatnosti grobničke Čakavske katedre jedna je od najznačajnijih međunarodna suradnja na polju likovnih djelatnosti. Vrlo je razgranata već punih 10 godina. Početak značajnije međunarodne suradnje je izložba slika nizozemske umjetnice Hetty van der Linden u Galeriji SUG, uz obilježavanje Katedrine 10-godišnjice, a koju je otvorila tadašnja veleposlanica Kraljevine Nizozemske u Hrvatskoj Ida van Veldhuizen Rothenbücher.

Nastavljena je potom suradnja sa španjolskim i talijanskim umjetnicima no najplodnija i konstantna međunarodna suradnja je ona između Katedre ČSG i međunarodne udruge umjetnika *Syrlin* Kunstverein E.V. International iz Stuttgarta, koja od 2007. godine neprekidno traje do danas. Iz te suradnje izdvajamo:

2008. godine- izložbu likovnih radova iz Zbirke suvremene likovne umjetnosti Grobnik u stuttgartskom Kongresnom centru Sindelfingen. Ova izložba u Njemačkoj, u rujnu 2008. godine, pod nazivom *10 godina mediteranskih likovnih susreta u Grobniku*, predstavila je 102 likovna rada i 67, pretežito hrvatskih autora.

2009. - velika ljetna izložba likovnih radova 13 članova međunarodne udruge umjetnika *Syrlin* iz Stuttgarta u Galeriji SU Grobnik, pod nazivom *S mojeg se Kaštela Njemačka vidi*

2009. - 14 članova međunarodne udruge umjetnika *Syrlin* – likovnih umjetnika iz Njemačke, Švicarske, Francuske, Austrije, Meksika i Poljske sudjeluje u radu Međunarodne likovne kolonije Grobnik

2010. – poziv *Syrlin*-a iz Njemačke grobničkoj Katedri da se Međunarodna likovna kolonije Grobnik predstavi tom dijelu Europe na Sajmu *Antik&Kunst* u Stuttgartu kao ogledni primjerak umjetničke kolonije. Upravo je temeljem ovog nastupa Međunarodne likovne kolonije Grobnik na stuttgartskom Sajmu HRVATSKA PROGLAŠENA ZEMLJOM-GOSTOM STUTTGARTSKOG SAJMA ZA 2010. GODINU. Uz to su proglašenje njemački organizatori na Sajmu osigurali besplatan prostor za predstavljanje dijela hrvatske turističke ponude. Tom je prigodom, u suradnji s Turističkom zajednicom Općine Čavle, njemačkoj publici ponuđen trodnevni program *Okusi i mirisi Hrvatskog primorja*.

Značajnu međunarodnu suradnju grobnička Katedra niz godina provodi i sa suradnicima iz Italije. Između više izložbi talijanskih umjetnika u grobničkoj Galeriji suvremene umjetnosti, nedvojbeno je najznačajnija velika ljetna izložba 2010. godine,

likovnih radova 21-og umjetnika iz Italije, Austrije, Njemačke, Španjolske, Meksika i Kolumbije. Izložbu pod nazivom *Grand tour* postavila je u grobničkoj Galeriji suvremene umjetnosti povjesničarka umjetnosti dr. Adelinda Allegretti, kustosica i likovna kritičarka iz Rima, cit: *Kao ključan trenutak u kulturnom obrazovanju europskih umjetnika i plemića od 17. do 19. stoljeća, Grand tour je dao značajan doprinos razvoju pejzažnog slikarstva. Rim, Venecija, Pompeji, alpe, ali i mostovi, ceste, ruševine, crkve, žene u nošnjama, selo, jezera, gradske vedute postali su motivima djela manjih dimenzija, započetih i skiciranih na licu mjesta, na priručnim crtačkim blokovima, ali i većih prikaza, kasnije doradivanih u ateljeima na velikim platnima. Ta su djela nosila obilježja svojevrsnih suvenira „ante litteram“ i služila su da putnika podsjetite na ono što je vidio tijekom svog putovanja Europom.*

\*\*\*\*\*

Na prijelazu tisućljeća Katedra ČSG zajednički s osnovnim školama Čavle i Jelenje-Dražice pokreće danas već tradicionalni natječaj *Darovani* - natječaj za najbolja učenička literarna ostvarenja na čakavštini, u prozi i pjesništvu, te likovne radove. Uskoro se u ovaj Katedrin program, uz OŠ Čavle i OŠ Jelenje-Dražice uključuje još nekoliko osnovnih škola s područja Primorsko-goranske županije; OŠ Hreljin, OŠ Kostrena, OŠ Kraljevica... te OŠ Koljnof u Mađarskoj, u suradnji s do danas jedinom Katedrom Čakavskoga sabora u inozemstvu – Katedrom Čakavskoga sabora Šopron u Mađarskoj.

Katedrina pak glazbena djelatnost postaje šire priznata tek nakon pokretanja projekta *Grobnička skala*. Zamišljena glazbena manifestacija za darovite mlade pjevače prerasla je 2002. godine u do danas jedini isključivo čakavski festival u Hrvatskoj. Festival *Grobnička skala* je zajednički projekt organizatora Katedre Čakavskoga sabora Grobnišćine, hrvatskih skladatelja, tekstopisaca, aranžera i medija, posebice s područja Primorsko-goranske i Istarske županije. Do sada je tiskano 10 festivalskih CD-a i 11 videozapisa festivalskih večeri, a ova je Katedrina programska djelatnost do danas iznjedrila 200 novih čakavskih pjesama.

\*\*\*\*\*

Među nekoliko stalnih suradnika grobničke Čakavske katedre, posebice u okviru redovitih znanstvenih skupova *Grobnišćina; tragovi, znakovi i smjerokazi*, je i mr.sc. Krešimir Galin. Kao znanstveni asistent-etnomuzikolog (etnoorganolog) radio je gotovo dvadesetak godina u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, kao stručnjak za hrvatska narodna glazbala. Objavio je preko 30 znanstvenih radova sa područja etnoorganologije i arheomuzikologije. Vlasnik je zbirke *Hrvatska narodna glazbala*, a od 2010. godine do danas održao je u tri navrata poduke na starim instrumentima, za učenike nekoliko osnovnih škola koje su uključene u jedan od Katedrinih projektata *Grobničkojesenski dani*. Također, od veljače 2010. godine mr.sc. Krešimir Galin radi na popisu do sada neistražene arhivske građe nekadašnjeg Vlastelinstva Grobnik, koja je u 103 kutije pohranjena u Državnom arhivu u Zagrebu.

\*\*\*\*\*

Rječina, *Ričina*, izvire na Zviru, na nadmorskoj visini od 323, a po drugim podacima na visini od 326 metara. Do 1870. godine izvirala je ispod vrha Podjavorje, no te je godine u blizini Klane bio potres pa je izvor zatrpan. Nakon potresa Rječina izbija na drugom izvoru pod sjevernim vrhom kojeg neki zovu Strmac a drugi Brgudac .



Dragutin Hirc, krajem XIX. st., i Guido Depoli, početkom XX. st., objavili su svoja istraživanja o planinskoj skupini Obruč – Fratar. Zagrepčanin D. Hirc posvetio se pretežito opisu biljnog pokrova (u monografiji *Hrvatsko Primorje* 1891. te u u knjizi *Prirodni zemljopis Hrvatske*, Zagreb 1905.) geografski i botanički opis, dok je Riječanin G. Depoli objavio svoju monografiju u časopisu *Liburnia*, 1929. godine.

Na 22. grobničkom znanstvenome skupu *Grobniščina; tragovi znakovi i smjerokazi* mr. sc. Marko Randić i dr. sc. Dario Kremer imaju zajedničko izlaganje *Medonosni grmovi i polugrmovi u dolini Rječine*. U sažetku ove teme, između ostalog stoji: ... sve više dolazi do izražaja neophodnost pčela i ostalih oprašivača u prirodi, njihova nenadoknativa uloga u poljoprivredi kao medijatora u postizanju primjerenog uroda i kontinuiranih izvora hrane. Pored toga, pčele osiguravanju i specifične, čovjeku vrijedne proizvode (med, propolis, matična mliječ, pelud, vosak). Zato sve više raste važnost ekološke poljoprivredne proizvodnje, odnosno prirodnih, nezagađenih predjela i zaštićenih prirodnih krajobrazu koji obiluju samoniklim, medonosnim biljem neophodnim za zdravlje i život pčela i drugih oprašivača. Na taj način osigurava se i kontinuitet svih dobrobiti što ih prirodi i poljoprivredi donose pčele i drugi oprašivači.

Jedno od takvih relativno neonečišćenih područja je i dolina Rječine, premda je ovdašnja poljoprivredna proizvodnja u odnosu na ranije stanje (bili su primjerice poznati *mejski vinogradi* koji su sada zapušteni) gotovo potpuno zanemarena. Obradivo tlo i voćnjaci na aluvijalnim tlima uz korito Rječine i na okolnim flišnim padinama, kao i travnjaci na flišu i vapnencu danas zarastaju brojnim drvenastim raslinjem, koji čine različite vrste drveća, grmova, polugrмова i drvenastih povijuša (lijana). U takvoj situaciji uznapredovale sukcesije, umjesto kultiviranog bilja i livadnog cvijeća, drvenaste vrste preuzimaju važnu ulogu izvora nektara i polena za oprašivače... Na području dolinskog i kanjonskog dijela doline Rječine dosadašnjim istraživanjima utvrdili smo 78 biljnih vrsta koje možemo svrstati u skupinu grmova, 21 vrstu možemo uvrstiti u skupinu polugrмова, a 13 vrsta u skupinu drvenastih povijuša. Većina ih je u vrijeme cvatnje dobar izvor nektara i polena za pčele i druge oprašivače.

\*\*\*\*\*

Na obalama Rječine nalaze se razvaline brojnih mlinova, a duž korita nekoliko je umjetnih vodopada, izgrađenih u XIX. stoljeću. Kod mjesta Valići Rječina se ulijeva u umjetno jezero, da bi nizvodno ispod Pašca tekla kroz klisure i kamene litice. U knjizi „Pregled flore Hrvatskog primorja“ svoja je botanička otkrića Ljudevit Rossi sabrao 1930. godine i utvrdio veliko bogatstvo flore ovoga područja. Zabilježio je više od 600 vrsta i unutarvrstnih jedinica. „Mnoge su vrste vrijedne s botaničkog, hortikulturnog i šumarskog gledišta, a i sa stajališta zaštite prirode.“ Uz korito Rječine vršena su i terenska istraživanja od 1982.-1984. godine, pa je utvrđeno da se od zaštićenih biljnih vrsta u flori Republike Hrvatske javljaju tisa, božikovina, lovorolisni likovac i crveni ljiljan. Korito obiluje mnogim biljnim vrstama od kojih su mnoge i ugrožene kao: Suručka, mrazovac, visibaba, šumska sirištara i veprina.

U planinskoj skupini Obruč, u predjelu Pakleno ornitolog Andrej Radalj, vanjski suradnik Javne ustanove Priroda snimio je rijetku vrstu, troprstog djetlića (*Picoides tridactylus*). Obitavalište ptice je inače na dalekom sjeveru Euroazije u tamnim crnogoričnim šumama, tipa tajga, pa je ovaj ornitološki nalaz, nalaz desetljeća za ovu planinu, a nalazi troprstog djetlića rijetki su i za područje cijele Hrvatske.

\*\*\*\*\*

Iako izvor Rječine za velikih suša presuši to je jedno od najvećih krških vrela u Hrvatskoj, a voda se za vodoopskrbu koristi još od 1915. godine. Zvir, koji se ulijeva u Rječinu nedaleko ušća ima vodu tijekom cijele godine. U drugoj polovici 19. stoljeća Rječina s bujičnim pritocima porušila je gotovo sve mostove na Rječini. Zajedničkom je akcijom hrvatske i mađarske vlade nakon tih poplava sanirani korito rijeke i klizišta. No, dva mjeseca nakon početka radova vodeni je val odnio drveni most u Grohovu, otkinuo kameni blok visok deset metara, razorio betonsku branu kod Žaklja u širini od osam metara, porušio novi betonski zid kod Zvira, odnio željezni most kod Tvornice papira i poplavio grad Rijeku. U ulicama uz Rječinu voda je bila visoka do dva metra, a kod gradskog tornja 30 centimetara.

Nakon velikih poplava iz sredine i kraja 19. st. izvedena je i dislokacija ušća Rječine iz zone Sušačke luke u zonu Brajdice i današnje Delte, te radovi na regulaciji korita u zoni grada Rijeke.

Uz obalu Rječine, u jednoj okuci već u XVI. st. spominje se lokalitet Žakalj. Neki su ga zvali i Koprivovo po nekadašnjem vlasniku svećeniku Pavlu Kopriva. godine 1752. na tom području gradski vijećnik Ivan Josip Gerliczy posjeduje dva vinograda sa šumom. Godine 1841. na tom je području izgrađen veliki mlin prema planovima Riječanina Gašpara Matkovića. Tadašnji vlasnik mlina bio je Carlo d' Ottavio Fontana iz Trsta. Mlin je zbog požara razrušen 1862. godine, ali je ponovno podignut 1865. godine. Cesta od Ludovicejske ceste do Žaklja izgrađena je 1841. godine na trošak vlasnika mlina.

Vodoopskrba Sušaka značajno je 1915. godine poboljšana dovršenjem gravitacijskog cjevovoda od izvora Rječine do grada Rijeka. HE Rijeka u Vodovodnoj ulici, koja koristi vodu Rječine iz akumulacije Valići, puštena je u pogon prije više od 40 godina. Akumulacijsko jezero Valići ima gravitacijsku branu kraj Grohova. Voda se na turbine smještene u podzemnoj strojarnici ispod brda Katarina dovodi tunelom maksimalne propusnosti 12 m kubičnih/sek., uz raspoloživu visinu od 203 metra. Akumulacija Valići ukupne je zapremine od 600 - 700.000 metara kubnih, dužina mu je oko jedan kilometar, a najveća dubina 28 metara.

\*\*\*\*\*

Jedan od stalnih podupiratelja projekata i programa grobničke Čakavske katedre od 1994. godine do danas je Primorsko-goranska županija.

P

Primorsko-goranska županija pokriva 3.582 četvornih kilometara kopna na zapadu Hrvatske; područje svojeg sjedišta - grada Rijeka i trećeg po veličini hrvatskog grada, sjeveroistočni dio istarskog poluotoka, Kvarnerske otoke, Hrvatsko primorje i Gorski kotar. Sastoji se od 14 gradova: Bakar, Cres, Crikvenica, Čabar, Delnice, Kastav, Kraljevica, Krk, Mali Lošinj, Novi Vinodolski, Opatija, Rab i Vrbovsko, 22 općine: Baška, Brod Moravice, Čavle, Dobrinj, Fužine, Jelenje, Klana, Kostrena, Lokve, Lopar, Lovran, Malinska-Dubašnica, Matulji, Mošćenička Draga, Mrkopalj, Omišalj, Punat Ravna Gora, Skrad, Vinodolska, Viškovo, Vrbnik i 536 naselja u gradovima i općinama (vidi). PGŽ ima morsku obalu dugu 1065 km. Najviši vrh je Bjelolasica-Kula (1534 m.), a najviše naselje Begovo Razdolje, na visini od 1060 m. Grad Rijeka

Prema popisu stanovništva iz 2001. županija je imala 305.505 stanovnika (6.9 % ukupnog stanovništva Hrvatske) sa prosječnom gustoćom naseljenosti od 85 stanovnika/km<sup>2</sup>. Etnički sastav je bio sljedeći: Hrvati 84.6 %, Srbi 4.9 %, Talijani 1.2 %, Bošnjaci 1 % i drugi.

Područje priobalja obilježava pretežito mediteranska klima s utjecajem planinske klime (bura, kiša i snijeg) tijekom zimskih mjeseci. Najviši planinski vrhovi Gorskog kotara su Risnjak (1528 m), Snježnik (1506 m), Bjelolasica (1534 m) i Viševica (1428 m). Između njih protežu se rijeka Dobre i Kupe. Planine Gorskog kotara sprečavaju širenje toplinskog utjecaja Jadranskog mora u unutrašnjost, a velika nadmorska visina utječe na povećanje količine padalina te se ova cjelina odlikuje umjereno kontinentalnom do planinskom klimom. Gospodarski razvitak Primorsko-goranske županije određuju zemljopisni smještaj i raznolika obilježja - more, bogato razvedena obala s otocima i vrlo šumoviti Gorski Kotar a sastoji se od tri cjeline; 34% područja priobalje, otoci 29% a Gorski kotar 37%.

Povijest dijelova Primorsko-goranske županije desetljećima zaokuplja veliku pozornost povjesničara znanstvenika, te stručnjaka i publicista. Svi nam otkrivaju različite osebnosti prošle zbilje, koje uklopljene u veću cjelinu pružaju cjelovitiju sliku; ali nju, pak, i dalje valja nadopunjavati.

Jedan je od hrvatskih povjesničara koji je na svoj način pristupio povijesti Gorskoga kotara i Vinodola kao jedne cjeline pa tako i Grobnišćine, bio Emilij Laszowski (1868.-1949), diplomirani pravnik, znameniti i zaslužan hrvatski povjesničar i arhivist te kulturni i javni djelatnik. Već je za gimnazijskih dana proučavao stare isprave u svojem rodnom ličkom Brlogu. Kao zaposlenik, a potom i ravnatelj nekadašnjega Zemaljskog arhiva u Zagrebu (danas: Hrvatski državni arhiv), sređivao je građu brojnih hrvatskih arhiva znatno unaprijeđivši struku, čime je i pomogao historiografima. Pokrenuo je *Vjestnik Kraljevskog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog zemaljskoga arkiva*, a bio je i urednik mjesečnika za genealogiju, biografiju, heraldiku i sfragistiku *Vitezović* te je obnašao dužnost člana zemaljskog povjerenstva za čuvanje povijesnih spomenika kao i zemaljskog povjerenstva za nazivlje mjesta. Tako se upoznao s posebnostima i naselja primorsko-goranskoga prostora, uključivši i Grobnišćinu. Svoje spoznaje i zapažanja objavio je 1923., u knjizi *Gorski kotar i Vinodol, Dio državnine knezova Frankopana i Zrinskih. Mjestopisne i povijesne crtice*, gdje je znatnu pozornost posvetio Grobnišćini, pa tako i njezinoj topografiji, starinama, narodnome pričanju, utjecaju Grobničana pri stvaranju *Vinodolskoga zakona* te drugim povjesnim komponentama Grobnišćine do druge polovine XIX. stoljeća.

Svečanost blagoslova zastave Županije riječke održana je na Grobničkom polju u nedjelju 25. svibnja 1862. godine. Na skupu je bilo nazočno mnogo tadašnjih hrvatskih uglednika, uključujući i kumu zastave - barunicu Anu Zmaić Svetoivansku te biskup Josip Juraj Strossmayer.

Iz županijske zgrade u Rijeci je u 9 sati krenuo pohod na Grobničko polje. Na čelu je bio prvi podžupan na konju, a za njim je slijedio odjel županijskih šerežana, koje je predvodio županijski povjerenik za sigurnost. Za njima su na konjima slijedila tri barjaktara: u sredini veliki sudac gorskog okružja Mare Matković s novom zastavom, desno od njega kotarski čabarski sudac Tome Padavić sa nar. zastavom, a lijevo sudac kr. povjerenik trgovišta mrkopaljskoga Ante Cuculić sa zastavom bivše severinske županije. Iza njih su slijedili drugi visoki uglednici a na ulazu u Grobničko polje pod slavolukom kumove je pozdravio sudac grobničke općine Filip Žvanja.

Svečani se obred odigrao pod šatorom. Nakon svečane mise blagoslovljena je nova zastava te je uz počasnu paljbu predana prvom podžupanu Županije riečke Ivanu Vončini. U članku Ivana Širole stoji da su uzvanici objedovali na Majuru te da je počašćen narod, da su se palili krijesovi i da je do kasna bila plesna zabava. Cijeli je događaj evidentiran zapisnički, a prizor blagoslova zastave nacrtao je J. Horaček.

\*\*\*\*\*

Na Grobničkom polju je Automotodrom Grobnik, koji je svečano otvoren 17. rujna 1978. godine, kada je održana i prva Velika nagrada - utrka Svjetskog prvenstva u brzinskom motociklizmu. U to vrijeme staza koja je jedina udovoljavala svjetskim kriterijima - dugačka 4168,75 metara, izgrađena je za rekordnih šest mjeseci. U najužem djelu široka je deset, na startnom pravcu 17 metara, a nalazi se na 320 metara nadmorske visine. Glavni projektant je ing. Andrija Prager.

Utrke su na Automotodromu održavane neprekidno do 1990. godine, a na svakoj je bilo nazočno oko sto tisuća posjetitelja. Od Domovinskog rata na automotodromu se održavaju različite utrke *Alpe adria* prvenstva, Europska prvenstva i Svjetskog prvenstva.

\*\*\*\*\*

Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine i Katedra Čakavskoga sabora- Društvo za povijesnicu Klana već dugi niz godina njeguju prijateljstvo.

Naselje Klana je smješteno sjeverozapadno od Rijeke, na 564 m nadmorske visine. Oko 10 km sjeverno od Klane, u smjeru prema visoravni Gumance, na lokalitetu Stara Rebar, nalazi se objekt koji je prema usmenoj narodnoj predaji izgrađen 1806., nekoliko godina prije dolaska Napoleonove vlasti, kao sklonište i cestarska kuća na kolskom putu Klana-Gumance, na nadmorskoj visini od 730 m.

U ranom srednjem vijeku Klana je imala obrambeno značenje, pa se naselje oblikovalo oko srednjovjekovne kule. Prvi se put spominje 1273., kada pripada Puljskoj biskupiji. Iz 1439. je kratki zapis na župnoj crkvi sv. Jerolima, pisan glagoljicom, koji dokazuje uporabu tog pisma i na ovom području. Tada se naselje razvija kao trgovište.

Ponor Gotovž je jama u koju povremeno ponire potok Ričina (Rječina ili Rečina). Nalazi se oko 1 km jugoistočno od središta Klane, a oko 15 km sjeverno od Rijeke. Ulaz u jamu smješten je na nadmorskoj visini od 560 m. Visok je 10 m, a širok 3 m. Ponor Gotovž u literaturi je prvi spomenuo dr. Matko Laginja. On je i jedini koji ga naziva „jama Gotovš“. Potok Ričina nije imao regulirano korito, pa je klanjsko polje često bilo poplavljeno. No, prva detaljnije opisana velika poplava u kojoj se spominje ponor Gotovž je ona iz 1910.

Klana je uništena u katastrofalnom potresu koncem veljače i početkom ožujka 1870., čiji je epicentar bio upravo na tom području. Gotovo su sve kuće srušene a zapis o tom potresu ostavio je i Matko Laginja. Srećom, nije bilo ljudskih žrtava, a najmanje su stradale niske, prizemne stambene zgrade.

Početkom studenog 1918. talijanska je vojska zauzela Opatiju i Volosko, a nakon uspostave željezničkog prometa na pruzi Pivka-Matulji započelo je njezino prebacivanje na Kastavštinu. Sredinom istog mjeseca u općini Kastav vlast je preuzeo talijanski civilni povjerenik. Uskoro su talijanske čete zaposjele čitavu Kastavštinu, Rijeku, Sušak i Grobnik, a u zgradi pučke škole u Klani uništile su knjižnicu i arhiv. Kako bi provele svoju volju, talijanske su vlasti poduzimale niz mjera. Klana je pod Italijom bila sve do kapitulacije u II. svj. ratu, 1943.

Rapallskim ugovorom od 12. studenog 1920. općina Kastav podijeljena je između tri države: Kraljevine Italije, Kraljevine SHS i Države Rijeke. Klana, Lisac i Škalnica pripali su Italiji. Državna granica između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS išla je od čabarske Police na sjeveru, preko Trstenika na jugozapad do Griže, a odatle na jug do granice s Državom Rijeka kod Trinajstića. Graničnu je crtu povjerenstvo za razgraničenje počelo utvrđivati tek u veljači 1921., učinivši pri tome niz ustupaka Italiji. Najbogatiji šumski kompleksi, dijelom na

području Studene, koja je pripala Kraljevini SHS, utvrđeni su kao područje Kraljevine Italije. U toj se državi našla i Klana, koja je novom administrativno-upravnom podjelom postala središte općine u novoosnovanoj Kvarnerskoj pokrajini.

Prvi pokušaj stvaranja općine Klana odnosi se na 1899., a pokrenuo ga je Matko Laginja. Naime, raspravljalo se o podjeli velikih istarskih općina, poput Općine Kastav, na više manjih. No, na koncu je ocijenjeno da takva podjela ne bi bila u interesu hrvatstva u Istri, jer se veće i bolje organizirane općine lakše mogu suprotstaviti talijanskim nastojanjima. Osobito je žestok protivnik podjele bio Vjekoslav Spinčić, pa na koncu do razdiobe nije došlo. God. 1901. formirano je Upravno vijeće Klana s predsjednikom na čelu, ali je Općinsko poglavarstvo ostalo u Kastvu.

God. 1925., posebnim Kraljevskim dekretom, osnovana je upravna Općina Klana, koja je osim matičnog naselja obuhvaćala i katastarske općine Škalnicu i Lisac. Crkvicu Sv. Roka u svojim djelima spominje već u 17. st. Valvasor kao „Filiakirche“ župnom hramu sv. Jerolima. Kada je ta stara crkva izgrađena, ne zna se, no gotovo sigurno je izgrađena prije 1630. godine, nikako kasnije. Prikazani Rok ima sve ikonografske elemente koji mu se mogu pripisati: isusovsko bradato lice i dugu kosu, dekoltirani skromni habit sa zataknutim školjkama – jakovljevim kopicama, simbolom hodočašća u španjolski Sveti Jakov Komposteljski. Lijevom se rukom Rok oslanja na hodočasnički štap o koji je obješena tikvica sa vodom, a na desnoj natkoljenici svetac prstom pokazuje tek zacijeljenu ranu koja simbolizira preboljelu bubonsku kugu. Legenda kazuje da je Rokova slika izašla pred kugu i zaustavila je riječima: „Ovdje kosim ja, a ne ti!“ Kuga se okrenula i otišla kositi u Škalnicu, a Klanu je poštedjela. Već od tada se u Klani slavi Rokova održavanjem sajma i plesa, a danas je to velika višednevna fešta i dan Općine Klana.

Uz bok dvojice velikana ovih prostora svećenika prof. Matka Mandića i pravnika dr. Matka Laginju svrsatava se Vjekoslava Spinčića, a sva su trojica poznatija pod zajedničkim imenom „Hrvatski istarski trolist.“

Vjekoslav Spinčić (1848.-1933.), zastupnik Istarskog sabora, Parlamenta i Skupštine u Beču, autor je više knjiga i članaka većinski političke nacionalno-političke i kulturne tematike. Najveći mu je doprinos u radu najužeg vodstva pokreta nacionalno ugroženog hrvatskog stanovništva na području Istre i kvarnerskih otoka u okviru tadašnje Austro-Ugarske Monarhije. Djelovao je kao svećenik, carsko-kraljevski profesor, predsjednik „Družbe Sv. Ćirila i Metoda za Istru“, potpredsjednik „Bratovštine hrvatskih ljudi u Istri“, a obnašao je i brojne druge funkcije. Borio se za napredak hrvatskog naroda, naroda Kastavštine, Primorja, otoka i Istre i za njihovo pravo da se služe materinjim jezikom.

\*\*\*\*\*

Suradnja grobničke Čakavske katedre s Gradom Krkom je počela 2002. godine, preseljenjem izložbe nizozemske slikarice Hetty van der Linden iz Galerije suvremene umjetnosti Grobnik u Galeriju *Decumanus* u Krku i traje do danas.

Otok Krk pripada Kvarnerskoj skupini otoka smještenoj u sjevernom Jadranu između poluotoka Istre na zapadu te Hrvatskog Primorja na istoku. Okružen je Vinodolskim kanalom s istočne, Riječkim zaljevom sa sjeverozapadne i Kvarnerićem s jugozapadne strane. Sve do 1993. godine Krk se smatrao najvećim jadranskim otokom. Početkom te godine, Geodetski Zavod Rijeka modernim računalnim mjerenjima dobio je podatak da su otoci Krk i Cres potpuno identične površine, a što je u javnosti izazvalo senzaciju jer se Krk smatrao većim od Cresa za oko 5 km<sup>2</sup>, a i jer je djelovalo nevjerojatnim da dva susjedna otoka imaju potpuno identičnu površinu.

Zahvaljujući zemljopisnoj raznolikosti, bogatoj vegetaciji, blagoj mediteranskoj klimi, mnogim izvorima pitke vode, otok Krk je bio *naseljen još u pretpovijesti*.

Rimljani su zagospodarili Krkom 9. godine po Kristu, kada su u potpunosti ugušili Ilirski ustanak. Njihova vlast nad otokom trajala je neprekidno sve do 480. godine. Kao i na drugim osvojenim područjima, Rimljani su i nad otokom Krkom proširili djelovanje svojih zakona, gradili ceste (najznačajnija je bila između Fulfiniuma i *Vecle* tj. Omišlja i Krka, a njezinu trasu većim dijelom prati i današnja glavna otočna magistrala), a zatečeni grad Krk preuredili i prilagodili prema svojim običajima, stvarajući *cardo* i *decumanus*, podižući terme, hramove, zidine, vodovode. Ipak Rimljani nisu bili glavni element stanovništva na otoku jer su to i dalje u velikoj većini bili Iliri. Na to ukazuje i vrlo malo sačuvanih rimskih natpisa.

Značajni rimski ostatci pronađeni su na području Baške, kod ruševina kapele svetog Marka gdje su sačuvani rimski mozaici i tragovi vodovoda.

Smatra se da su Hrvati naselili otok Krk krajem 6. ili početkom 7. st. Naselili su veći dio otoka, otprilike do linije Malinska - Stara Baška. Osnovani su četiri kaštela: Omišalj, Dobrinj, Vrbnik i Bašku. Zapadno od ove linije (područje Šotoventa, okolica grada Krk, područje današnje općine Punat) ostao je još nekoliko stoljeća naseljen pretežno romanskim stanovništvom, a Hrvati su ga naseljavali postupno, kroz mnogo stoljeća. Petar Skok kao najstarije hrvatske nazive na Krku navodi Hlam, Njivice, Poljica, *Ert* i *Ret* (danas rt), Gabonjin, Kozarin, Jurandvor. Povjesničar Vjekoslav Klaić među najstarije nazive ubraja: Hlam/Klam, Kivno/Kibno, Gostinjoc, Poje, Tribùje, Vetrnà, Žestiloc, Dòlova, Gabonjin, Sužàn, Šugare, Hlapa.

Hrvati su se doseljavali u rodovima po kaštelima pa otud i danas otok ima četiri različita narječja. Krajem 12 st. javljaju se iz tih rodova i čuveni knezovi Krčki-Frankopani. To je jedina obitelj na jadranskim otocima koja se razvila do moći u europskim razmjerima - porijeklo vuku iz Vrbnika, a svoje su posjede širili i na kopnu: Grobnik, Trsat, Bakar, Kraljevica, Crikvenica, Novi Vinodolski ali i Otočac, Brinje itd. pa su Frankopani na vrhuncu svoje moći posjedovali teritorij jednak polovici današnje Hrvatske. Prvi poznati Frankopan bio je Dujam prvi (1118.) a posljednji Fran Krsto kojeg je dao pogubiti 1671. car i kralj Leopold Habsburg. Na otočiću Košljunu je posljednje počivalište Katarine Frankopan, jedne od najpoznatijih pripadnica te kneževske obitelji.

Otok Krk je pao Veneciji u ruke 1480. godine kao posljednji otok na Jadranu, kada je na prijevaru u venecijansko zarobljeništvo odveden knez Ivan Frankopan. Nakon propasti hrvatskih knezova Frankopana, u 15.st., Krk mijenja mnoge vladare od Mlečana preko Francuza, Austro - Ugarske, Italije, Njemačke, Jugoslavije i konačno, nakon pet stoljeća, otok Krk je ponovo sastavni dio hrvatskog korpusa.

Najstariji povijesni izvor koji spominje kaštele je "Darovnica slavnoga Dragoslava" napisana 1. siječnja 1100. g. glagoljicom.

Naselivši otok Hrvati su kroz stoljeće-dva prihvatili kršćanstvo, a zatim i glagoljicu kao svoje pismo. To dokazuje velik broj crkava i kapela koje se spominju već u 11. i 12. stoljeću. Osim toga s Krka potječu i jedni od najstarijih i najznačajnijih glagoljaških spomenika: Bašćanska ploča, Krčki natpis i Jurandvorski fragment. Svi oni nastali su do kraja 11. st. Sačuvano je i preko 200 glagoljskih rukopisa iz razdoblja 12.-14. st.

Knez Frankopan, bio je posljednji krčki knez, otok se sedam puta uspješno obranio od gusara. Danas je sedam administrativnih jedinica: grad Krk i općine: Omišalj, Malinska, Punat, Baška, Vrbnik i Dobrinj. Sedam je varijanti čakavskog narječja hrvatskog jezika. Sedam je načina običaja, plesova i narodnih nošnji.

Neke od tradicionalnih manifestacija na Krku:

- Eko, etno i vinofest - Manifestacija koja se održava tokom zadnjeg svibanjskog vikenda u Malinskoj. Specifična i jedinstvena manifestacija sastoji se od prodaje te izložbe izvornih hrvatskih prehrambenih proizvoda i rukotvorina sa statusom suvenira.
- *Dani vina otoka Krka-Vrbnik* – zamišljeni su kao manifestacija, koja se održava svake godine i to na način da uz, sedam vrbničkih i jednog s otoka Krka, svoja vina svake godine predstave i vinari iz neke druge županije.
- *Dani smokava* - gastronomska priredba koja se održava krajem kolovoza ili početkom rujna. Uz obogaćivanje turističke ponude, cilj ove priredbe je i ukazati na potrebu obnove stabala smokava na otoku i potaknuti otočane da obnove njihovu proizvodnju i preradu.
- *Fešta od šurlica* - Punat
- *Dani vrbenskih šurlic* -Vrbnik
- *Stomorina* - običaj slavljenja plodova zemlje u Omišlju koji se održava uoči blagdana Vele Gospe.

\*\*\*\*\*

Među članovima grobničke Čakavske katedre je veliki broj stanovnika današnjeg Grada Rijeke.

U Rijeci djeluje glagoljska tiskarnica u 16. stoljeću. Dolaskom isusovaca u Rijeku unaprijedio se kulturni i prosvjetni život grada te je 1627. godine - osnovana Isusovačka gimnazija. Taj se događaj smatra početkom rada Sveučilišta u Rijeci.

1719. godine - austrijski car Karlo VI. proglasio je Rijeku slobodnom lukom.

U 18. st. - ispod Trsata niče novo naselje - današnji Sušak.

Na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće Rijeka je neko vrijeme bila pod francuskom upravom u sklopu Ilirskih provincija.

1813. godine – Rijeka je oslobođena od Francuza

1821. godine – izgrađena je *Hartera* - Tvornica papira

1848. godine - ban Josip Jelačić je postavljen za guvernera Rijeke te je Rijeka izravno pod Banskom Hrvatskom.

1850. godine.- osnovana je u Rijeci Narodna čitaonica

1852. godine - puštena prva plinara, na Mlaki

1868. godine - dodatkom na Hrvatsko-ugarsku nagodbu, tzv. *Riječkom krpicom*, Rijeka kao *corpus separatum*, tj. izdvojeno tijelo došla pod izravnu upravu mađarske vlade

1870. godine – Rijeka je u potpunosti pripojena Mađarskoj.

1873. godine –Rijeka je željezničkom prugom spojena s Pivkom i Karlovcem,

1882. godine - utemeljena je riječka rafinerija nafte

1882. godine - Rijeka dobiva modernu kanalizaciju.

1885. godine - izgrađena je nova zgrada riječkog kazališta, današnje Hrvatsko narodno kazalište *Ivana pl. Zajca*

1891. godine - izgrađena je zgrada željezničkog kolodvora, projektant je bio glavni inženjer Ugarskih državnih željeznica Ferenz Pfaff,

1896. godine - dovršena je izgradnja gradskog vodovoda

1896. godine – po projektu mađarskog arhitekta Alajosa Hauszmana dovršena je izgradnja nove *Guvernerove palače*.

1899. godine - Rijekom vozi električni tramvaj.

U prošlosti je Rijeka imala čvrsti obrambeni zid, bedeme i utvrđene kule, gradska ulazna vrata i ložu za komunalne poslove. Zbog lošeg odnosa prema naslijeđenome Rijeka nema mnogo spomenika. Ostao je stari Gradski stup koji je bio pravi sudionik sudbine grada.

U ratu s Austrijom Venecija je priželjkivanu pomorsko-trgovačku točku zauzela 27. svibnja 1508. godine Rijeku. Mlečani su u Rijeci podignuli stup s reljefom lava sv. Marka, obiteljskim grbovima zapovjednika i natpisom, koji u prijevodu glasi: „Pod našom zaštitom budite sigurni narodi, sva vaša prava koja posjedujete, bit će vam sačuvana.“ Gradu, koji je imao samostalnu gradsku upravu, u neku je ruku trebalo potvrditi njegove slobode. Iste je godine ponovno izbio rat i Venecija je morala napustiti Rijeku, a Riječani su odmah istucali reljef s lavom i grbove i uklesali lik gradskog patrona sv. Vida.

Mlečani su ponovno zauzeli Rijeku 1509. godine. Iako se grad očajnički branio, ali je prodor Mlečana bio pojačan osvetom zbog uništenog lava na gradskom stupu. Mlečani su pobijedili uz palež, pljačku i ubijanje, a grad se dugo oporavljao od posljedica bitke.

Postanak stupa povezan je uz jedno od najburnijih razdoblja riječke povijesti u osvit XVI. stoljeća. Drugi natpis na gradskom stupu ispod praznog medaljona potječe iz 1565. godine, a treći najdulji tekst uklesan je u XVIII. stoljeću te je 1766. godine restauriran treći put. Stup je nebrojeno puta premještan, a danas je na municipalnom trgu na kojem je prvobitno postavljen.

Čitajući *Opaske o davnim danima* (Riječke glose) dr.sc. Irvina Lukežića, doznajemo mnoge zanimljivosti iz riječke povijesti:

Nakon proglašenja Rijeke slobodnom carskom lukom 1719. godine stvoreni preduvjeti za širi razmah pomorstva i trgovine. U Rijeci je 1722. godine osnovana orijentalna kompanija za gradnju velikih jedrenjaka. Osnivaju se i velike tvrtke od kojih je najznačajnija riječka Rafinerija šećera, jedna od najvećih tvrtki tadašnje Austrijske monarhije. Rafineriju su 1750. godine osnovali holandski trgovci na čelu s vlasnikom velike trgovačke kuće sa sjedištem u Antwerpenu Urbanom Arnoldom. Carica Marija Terezija dala je toj tvrtki dopuštenje da se nastani u Trstu i isključiva prava osnivanja Rafinerije šećera, do 1826. godine kada je tvrtka otišla u stečaj.

Zaslugom *Zuccheriere* ime Rijeke se po prvi puta proširilo u trgovačkom i industrijskom svijetu tog vremena. Godine 1768. u poduzeću su bila zaposlena 704 radnika i namještenika, od kojih veliki broj domaćih ljudi. Stara zgrada Rafinerije je izgorjela u velikom požaru 1768. godine. Osim Rafinerije šećera Nizozemci su u Rijeci podigli i manufakturu za preradu voska koju kasnije preuzima Riječanin Josip (Giuseppe) Pessi, utemeljili su proizvodnju kože u Rijeci itd.

Riječko gradsko vijeće godine 1449. propisalo je pravilnik o prodaji ribe, kojim se regulira opskrba grada, propisane prodajne cijene ribe, određene daće i kazne za prekršaje, utvrđena privilegirana opskrba i odabir ribe. Pravilnikom se razlikovalo ribu nastanjenu u pješčanom podmorju i mulju od one koja se lovila na kamenitom tlu obraslom morskom travom. Prednost u nabavi kvalitetnijih riba imali su riječki kapetan, članovi vlastelinskih obitelji, dva suca, rektori i vijećnici, općinski kancelari i prior otaca augustinaca. Gradski statut iz 1530. godine preuzeo je cijene ribe iz navedenog pravilnika, a donesena je i nova odluka kojom ribari ne smiju prodavati ribu na svojim brodicama već je dovoziti na za to predviđeno mjesto kod klaonice, pa je to bila i prva poznata gradska ribarnica.

Engleski tvorničar Robert Whitehead utemeljitelj je i prvi vlasnik renomirane Tvornice torpeda u Rijeci. U Rijeku dolazi 1856. godine gdje upoznaje austrijskog kapetana fregate Riječanina Giovannija Biaggia Luppisa i njegov izum, novo oružje „spasilac obale“. Obojica od 1864. godine usavršavaju izum, od nadzemnog izum pretvaraju u podvodno oružje koje



postaje vrlo opasno pod nazivom Minnenschiff, odnosno torpedo. Godine 1874. Whitehead otvara Tvornicu torpeda R. Whitehead, koja se specijalizira za torpedistiku. Na međunarodnom tržištu ratne opreme tvornica je gotovo četrdeset godina imala monopol, a naručitelji su bili iz Francuske, Rusije, Japana, Švedske, Italije, Argentine, Turske, Danske, Nizozemske i Portugala. Godine 1890. poduzeće otvara vlastitu podružnicu u južnoj Engleskoj. U razdoblju najvećeg uzleta tvornica je zapošljavala oko 1500 radnika, koji su svoga poslodavca izrazito poštivali.

\*\*\*\*\*

Strmi predio sjeverno od Starog grada u Rijeci, od Hlipca do Peričeve šterne zove se Kozala. Predio završava strmim Klibcem prema Rječini i s Goljakom u smjeru grada. Naziv Kozala javlja se u XV. stoljeću, u XVI. stoljeću su tu mnogi vinogradi i maslinici, ima šumica, općinskih zemljišta i pašnjaka. Godine 1793. gradska općina je od ukinutog samostana augustinaca otkupila vinograd za novo groblje. Po pričanju starijih na Kozali je ispred crkve sv. Katarine bila jedna kamena kozica, navodno iznutra šuplja i puna cekina. Po pričanju starijih taj se kraj prozvao Kozala po toj kozici. Visoravan koja se proteže uz škurinjsku dolinu zove se Drenovo/Drenova već u XV. stoljeću, Obilovalo je pašnjacima, oranicama i šumarcima. Već se u XVI. st. na Drenovi spominje kapela Svih svetih. Riječki liječnik Antun Petrarlo sa suprugom na Drenovi 1628. godine podiže crkvu sv. Marije. Kada se 1773. godine ukinuo red jezuita, imanja su zajedno sa Lopačom prodana Karlu Strikeru.

\*\*\*\*\*

Uz desnu obalu Rječine smješteno je Grohovo, koje teritorijalno pripada Gradu Rijeci, koje se spominje već u XV. stoljeću, poznato po mlinovima i valjaonicama sukna. 1459. godine mlin u Grohovu kupio je samostan augustinaca, a 1527. godine spominje se valjaonica.

Navodno su u Grohovu svoje mlinove posjedovali grofovi Zrinski i Frankopani „pak je od grofovega postalo Grohovo.“ U noći od 2. na 3. prosinac 1885. godine Grohovo je srušeno od poplave, a od 21 kuće ostale su samo dvije. Velika poplava bila je i 1898. godine. U prošlosti Rijeke veliki broj stanovnika Grohova bili su uglednici: suci, vijećnici, župnici, kanonici..., a utemeljili su i jedan „beneficij“ biskupije senjsko-modruške – Svetu Katarinu, a crkva je bila smještena uz cestu koja vodi u Grohovo ispod brda Kruševa.

\*\*\*\*\*

Od čakavskih katedri na području Primorsko-goranske županije, među najužim je suradnicima Katedre ČS Grobnišćine i Katedra Čakavskoga sabora Kostrena.

*Narodna čitaonica u Kostreni Sv. Luciji osnovana je 1876. godine, a glavni osnivač Čitaonice bio je Stjepan Vranić pomorski kapetan i brodovlasnik, podastire podatke o kostrenskoj Čitaonici Vjekoslav Bakašun 2006. godine uz obilježavanje 130-godišnjice. Po osnutku Čitaonica je dvadeset godina djelovala u neadekvatnim privatnim zgradama da bi dobila reprezentativnu zgradu u središtu Kostrene Sv. Lucije. Dvadesetih godina XX. stoljeća*

društveni život se intezivira te se osnivaju brojna društva najčešće kao sekcije unutar Čitaonice.

Godine 1925. u cijeloj Hrvatskoj bila je proslava tisućite obljetnice okrunjenja prvog hrvatskog kralja Tomislava. U sklopu proslave ispred zgrade Čitaonice zasađeno je stablo lipe, simbola slavenstva. Ispod lipe postavljen je kameni stup s uklesanim prigodnim tekstom. Na pročelju zgrade Narodne čitaonice 1935. godine postavljena je spomen ploča hrvatskoj himni s tekstom: „Hrvatskoj himni Lijepa naša domovino u spomen stogodišnjice 1835.-1935. Narodne čitaonice su se osnivale kao žarišta kulturne djelatnosti, kao mjesto okupljanja mještana u kojima će im biti dostupno korištenje dnevnih, tjednih i mjesečnih tiskovina.

Prostor Knjižnice suvremeno se uređuje 1999. godine, a od 2000. godine knjižnica je samostalna ustanova pod nazivom „Javna ustanova Narodna knjižnica Kostrena.“

\*\*\*\*\*

U Općini Cernik-Čavle svečano je 1925. godine proslavljena tisućita godišnjica krunidbe kralja Tomislava, a na cijeloj Grobnišćini 4. srpnja 1925. godine proslavila se tisućita obljetnica hrvatskog kraljevstva. Slavilo se, čitamo članak *Pogled na politički život Grobnišćine kroz povijest* dr.sc. Irvina Lukežića u *Grobničkom zborniku* br. 5, „u čitavom kraju, uz zvonjavu svih crkvenih zvona, paljenje simboličkih krijesova na visovima oko Grobničkoga polja, održavanje mise na otvorenom i narodno veselje.“ Misa na otvorenom održana je na Grobničkom polju, citiramo dalje: „Na Grobničkom polju i na bregovima oko njega, upaljeno ravno hiljadu krijesova, koji svaki za sebe simbolički predstavlja jednu godinu.“

U istome članku, pored ostalih zanimljivosti stoji i: „Velika nacionalno-politička kriza tridesetih godina XX. stoljeća potresala je Kraljevinu SHS što je kulminiralo kada je 20. lipnja 1928. godine za vrijeme sjednice parlamenta poslanik radikala Puniša Račić pucao iz revolvera na poslanike Hrvatske seljačke stranke, te ubio Pavla Radića i Đuru Basaričeka, ranio još dva hrvatska poslanika i smrtno ranio Stjepana Radića. Kralj Aleksandar se plašio da će doći do pobune u Hrvatskoj, te da će to iskoristiti strane sile, u prvom redu Italija... Smrt Stjepana Radića izazvala je velika ogorčenja u cijeloj Hrvatskoj u kojoj su održavani komemorativni skupovi na kojima se narod opraštao od voljenog političara. Tako je i na Grobničkom polju 26. kolovoza 1928. godine održana velika komemoracija u njegovu spomen. Skupu se obratio dr. Ivo Orlić koji je svoj govor započeo riječima: „Tužna braćo i žalosne sestre!“ na što je jedan od nazočnih uzdahnuo: „Avah, smo smo!“ Tom je prigodom pučki pjesnik Ivan Žvanja iz Grobnika napisao deseteračku prigodnicu „Primorski seljak Stjepanu Radiću,“ koju u kolovozu 1928. godine objavljuje sušački Novi list. Kako bi suzbio revolt naroda kralj Aleksandar Karađorđević 6. siječnja 1929. godine uspostavljajući monarhističku diktaturu, tzv. *Šestojanuarsku diktaturu*.“

\*\*\*\*\*

U Zagrebačkoj su županiji, u kojoj se 1848. godine nalazila i Grobnišćina, izbile dvije pobune: jedna na Grobnišćini, a druga u Granešini kraj Zagreba. Seljaci su bili nezadovoljni jer se nisu promijenile njihove obveze prema plemićima i feudalnoj gospodi. Grobnički revolt je izbio i kao posljedica ranijih sukoba s predstavnicima Grobničke gospoštije, pa je pobuna s jedne strane bila gospodarski i socijalni sukob a s druge je bio politički moment, odnosno sve izraženije hrvatsko rodoljublje, iako su u toj pobuni bili prioritetni ekonomsko-socijalni razlozi.

Seljaci su smatrali da kmetskim slobodama dobivaju posjede koje su stoljećima eksploatirali na račun feudalaca, pa su pozivali za vlastelinskim dobrima, u prvom redu za šumama i pašnjacima, čemu su se oduprli vlastelini, pa se situacija zaoštravala. U svom otporu prema gospoštiji udružilo se svih pet grobničkih sudčija ili sudskih općina: Grobnik, Pašac, Cernik, Podhum i Jelenje te je stvorena jedna administrativna zajednica na čelu sa Filipom Žvanjom sucem najveće općine - grobničke. Dana 7. svibnja je 409 Grobničana potpisalo Josipu Durbešiću ovlast da ih zastupa, a tim je činom postao „Vrhovni sudac“ Grobnišćine, odnosno vođa grobničkog pokreta. Grobničani su osnovali i vlastitu posebnu narodnu stražu.

\*\*\*\*\*

Među istaknutim je osobama prošloga stoljeća i dr. Augustin Juretić (1890. – 1954.), koji je 26. srpnja 1914. godine održao mladu misu u Jelenju i to glagoljanjem. Isticao se svojim obrazovanjem pa je već iste 1914. godine upućen na najviši teološki studij Habsburške Monarhije u elitni zavod *Augustineum* u Beču te doktorirao 1917. godine. Zamjećena je njegova velika sklonost ka proučavanju socijalnih fenomena pa je 1920. godine upućen na dodatni viši studij socijalnih znanosti, odnosno sociologije, na katoličko sveučilište u Louvainu u Belgiji. Tečajeve socijalnog usmjerenja polazio je i u Njemačkoj te na studijskim putovanjima u Austriji i Francuskoj.

Po povratku u Domovinu novostečeno znanje prenosi čitateljima *Hrvatske prosvjete*. Pokreće, uređuje i suradnik je brojnim tiskovinama, a bio je uključen i u sindikalni rad. Hrvatska pučka stranka na Grobnišćini, s nositeljem liste Augustinom Juretićem, 1923. godine na izborima za Narodnu skupštinu Kraljevine SHS pobjedila je na tri od četiri glasačka mjesta.

Iz životopisa dr. Juretića je razvidno da se politički kasnije približio Hrvatskoj seljačkoj stranci i u skladu s njenom orijentacijom djelovao. Surađivao je u raznim novinama, a objavio je knjige *Katolici i politika* i *Otkuda gospodarska kriza*, te studiju *Crkva i država*. Bio je tajnik Hrvatskog katoličkog seniorata, predavao je sociologiju, staroslavenski jezik i književnost na zagrebačkom teološkom fakultetu itd. Isticao se na vjerskom, političkom i gospodarskom polju te ga je papa Pio XII. već 1930. godine imenovao svojim tajnim komornikom i odlikovao ga naslovom monsinjora.

U emigraciji je Juretić napisao knjigu *Der rote Rebell*. U cjelokupnome je djelovanju pokazivao antivelikosrpsko, antijugoslavensko-unitarističko, antifašističko i antikomunističko opredjeljenje.

\*\*\*\*\*

Među počasnim članovima grobničke Čakavske katedre je i danas najpoznatija Grobnišćica u svijetu - bivša veleposlanica Hrvatske u SAD-u Kolinda Grabar Kitarović. U travnju 2011. godine je preuzela dužnost pomoćnice glavnog tajnika NATO-a Andersa Fogha Rasmussena za javnu diplomaciju. Kolinda Grabar Kitarović jedina je žena između šest Rasmussenovih pomoćnika ovog najmoćnijeg vojnog saveza na svijetu. Kolinda Grabar Kitarović ima ugled u međunarodnim i diplomatskim krugovima, a govori šest jezika: engleski, španjolski, portugalski, talijanski, francuski i njemački. U diplomaciji je provela petnaestak godina a bila je i ministrica vanjskih poslova i europskih integracija RH. Imenovanje predstavlja i veliki uspjeh za Hrvatsku, koja je ravnopravni član Sjevernoatlanskog saveza od 2009. godine.

\*\*\*\*\*